

TASHABBUSLI BUDJET MABLAG‘LARINING SHAKLLANISHI VA XARAJATLARINI AMALGA OSHIRISHNING ISTIQBOLLARI

Kenjaev Bobur Ro‘ziboy o‘g‘li
Toshkent tumani hokimi yordamchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda tashabbusli budjet mablag‘larining shakllanish manbalari, ularning taqsimlanish mexanizmi hamda xarajatlarini amalga oshirish jarayonlari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tashabbusli budjet tizimi davlat moliyasini boshqarishda yangi yondashuv sifatida aholi ishtirokini ta‘minlash, mablag‘lardan foydalanishda shaffoflikni oshirish va hududiy muammolarni samarali hal etishga xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida tashabbusli budjet mablag‘larining shakllanishiga ta‘sir etuvchi omillar, ularni sarflash samaradorligi hamda mavjud muammolar o‘rganildi. Shuningdek, ushbu tizimni rivojlantirish istiqbollari, jumladan raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish yo‘nalishlari asoslab berildi.

Kalit so‘zlar: tashabbusli budjet, davlat moliyasi, moliyaviy resurslar, byudjet xarajatlari, shaffoflik, jamoatchilik ishtiroki, iqtisodiy samaradorlik.

KIRISH

So‘nggi yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, davlat budjeti mablag‘laridan foydalanishda ochiqlik, shaffoflik va samaradorlikni ta‘minlash ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Shu jarayonda tashabbusli budjet tizimi muhim mexanizm sifatida shakllanib, aholi manfaatlarini hisobga olgan holda mablag‘larni taqsimlash imkonini bermoqda. Tashabbusli budjet tizimi orqali fuqarolar o‘z hududlaridagi dolzarb muammolarni hal etish bo‘yicha takliflar bildiradi va eng ko‘p ovoz olgan loyihalar moliyalashtiriladi. Bu esa davlat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bugungi kunda ushbu tizim nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega bo‘lib, hududiy rivojlanishni jadallashtirishda muhim omilga aylanmoqda. Shu sababli tashabbusli budjet mablag‘larining shakllanishi va ularni samarali sarflash masalalarini chuqur o‘rganish dolzarb hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Tashabbusli budjet mablag‘lari asosan davlat budjeti doirasida shakllantiriladi. Ularning manbalari davlat budjeti daromadlari, mahalliy budjet mablag‘lari hamda ayrim hollarda qo‘shimcha moliyaviy resurslardan iborat bo‘ladi. Ushbu mablag‘larning shakllanishi mamlakat iqtisodiy holati, fiskal siyosat va hududiy rivojlanish darajasiga bevosita bog‘liq. So‘nggi yillarda tashabbusli budjet uchun

ajratilayotgan mablag'lar hajmi oshib borayotgani kuzatilmoqda. Bu esa davlat tomonidan ushbu tizimga katta e'tibor qaratilayotganidan dalolat beradi.

1-jadval

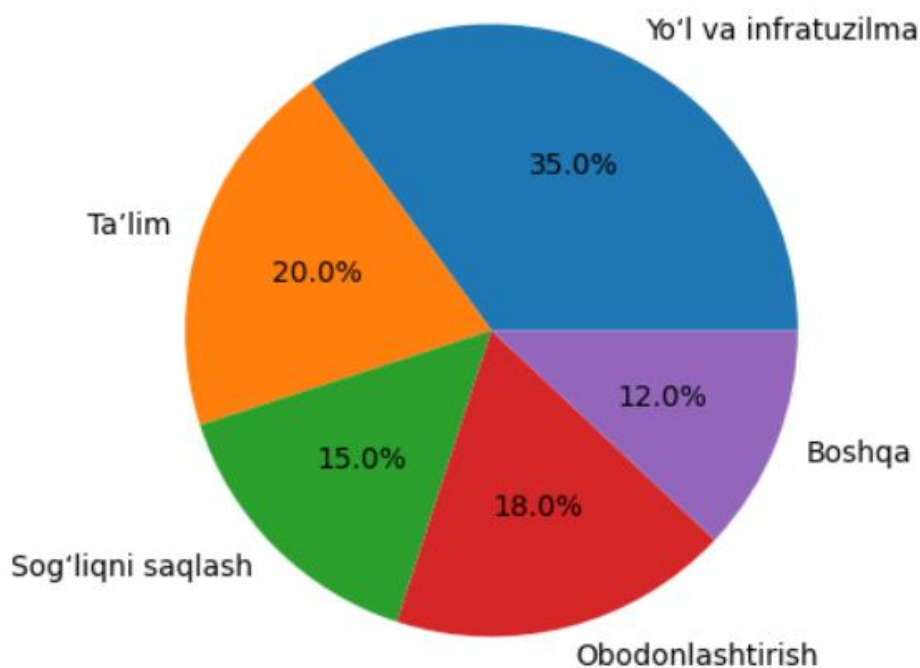
Tashabbusli budget mablag'larining shakllanish dinamikasi

Yil	Ajratilgan mablag'lar (trln so'm)	Mahalliy budget ulushi (%)	Respublika budjeti ulushi (%)
2020	1.0	45	55
2021	1.8	48	52
2022	3.2	50	50
2023	5.0	52	48
2024	7.5	55	45

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, tashabbusli budget mablag'lari hajmi yil sayin oshib bormoqda. Ayniqsa, mahalliy budget ulushining ortib borishi hududlarning moliyaviy mustaqilligini kuchaytirayotganini ko'rsatadi.

Tashabbusli budget xarajatlari muayyan tartib asosida amalga oshiriladi. Avvalo, fuqarolar tomonidan loyihalar ilgari suriladi, so'ngra ular ovoz berish jarayonidan o'tadi va eng ko'p ovoz olgan loyihalar moliyalashtiriladi. Mazkur jarayonda mablag'larning maqsadli sarflanishi muhim ahamiyatga ega. Har bir loyiha bo'yicha ajratilgan mablag'lar aniq yo'nalishlar bo'yicha sarflanishi zarur. Bu esa moliyaviy intizomni ta'minlashga xizmat qiladi.

Quyidagi diagrammada tashabbusli budget mablag'larining asosiy yo'nalishlar bo'yicha taqsimoti aks ettiriladi:

1-rasm. tashabbusli budget mablag'larining asosiy yo'nalishlar bo'yicha taqsimoti

Ushbu diagramma mablag'larning qaysi sohalarga ko'proq yo'naltirilayotganini vizual tarzda ko'rsatadi.

Tashabbusli budjet tizimi rivojlanayotgan bo'lishiga qaramay, ayrim kamchiliklar ham mavjud. Eng asosiy muammolardan biri loyihalarni tanlash jarayonida ayrim hududlarda faollikning pastligi hisoblanadi. Bu esa mablag'larning teng taqsimlanmasligiga olib keladi. Shuningdek, ayrim hollarda mablag'lardan foydalanish ustidan nazorat yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Bu esa moliyaviy intizomning buzilishiga sabab bo'lishi mumkin.

Kelgusida ushbu tizimni takomillashtirish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Eng avvalo, raqamli platformalarni keng joriy etish orqali barcha jarayonlarni avtomatlashtirish muhim hisoblanadi. Bu esa shaffoflikni oshiradi. Shuningdek, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish orqali mablag'lardan foydalanish samaradorligini oshirish mumkin. Aholining faol ishtiroki tizimning muvaffaqiyatli ishlashini ta'minlaydi.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tashabbusli budjet mablag'larining shakllanishi va ularni sarflash mexanizmi davlat moliyasini boshqarishda muhim o'rin tutadi. Ushbu tizim orqali mablag'lar aholining real ehtiyojlariga yo'naltirilmoqda. Shu bilan birga tizimni yanada rivojlantirish uchun shaffoflikni oshirish, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish zarur. Bu esa davlat mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi. – Toshkent, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Davlat moliyasi statistik ma'lumotlari. – Toshkent, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusli budjetga oid qarorlari // www.lex.uz
5. World Bank. Participatory Budgeting: Principles and Practices. – Washington DC, 2021.
6. OECD. Public Financial Management and Budgeting Reform. – Paris, 2020.
7. Shah A. Participatory Budgeting. – Washington DC, 2018.
8. UNDP. Citizen Participation in Public Finance. – New York, 2022.